

SVENSKA KLIMATFÖRNEKARE

HENRIK OSCARSSON, JESPER STRÖMBÄCK
OCH ERIK JÖNSSON

Sammanfattning

Forskningens hittills bästa svar på varför klimatet på jorden förändras är att det huvudsakligen beror på mänskliga aktiviteter, främst vår förbränning av fossila bränslen¹. Om detta råder i det närmaste fullständig konsensus i vetenskapssamhället. Med utgångspunkt i tidigare forskning om klimatskepticism analyserar vi den svenska befolkningens uppfattningar om huruvida klimatförändringarna är orsakade av människan. Resultaten visar att ungefär en av tjugo svenskar – sex procent – kan betraktas som klimatförnekare. Analyserna i kapitlet visar att den svenske klimatförnekaren har en tydlig demografisk och attitydmässig profil: en man som är medelålders eller äldre och som saknar längre utbildning, står klart till höger i politiken, sympatiserar med Sverigedemokraterna, har ett svagt intresse för miljöfrågor och som inte alls känner sig oroad för förändringar i jordens klimat.

I nom vetenskapen råder det mycket stor enighet om att den genomsnittliga globala medeltemperaturen är stigande och att mänskliga aktiviteter – framförallt förbränningen av fossila bränslen – är den främsta orsaken (IPCC, 2015). Trots att ingen som följer med i nyhetsrapporteringen rimligen har kunnat undgå att det råder överväldigande vetenskaplig enighet om detta, finns en inte obetydlig andel människor som är mycket skeptiska antingen till att det pågår globala klimatförändringar eller att dessa i första hand beror på människan. Enligt en jämförande studie av *YouGov* (2020), som omfattar 25 länder, uppgav exempelvis i genomsnitt 11 procent antingen att det inte pågår några klimatförändringar eller att det pågår klimatförändringar men att dessa inte alls har med mänskliga aktiviteter att göra. Högst var andelen i Indonesien (21 procent), följt av USA (19 procent). På delad artonde plats återfanns Sverige med sina åtta procent.

Personer som på detta sätt, i strid med vetenskapen, ifrågasätter att det alls pågår klimatförändringar eller att förändringarna beror på människan kan definieras som *kunskapsresistent*a (Glüer & Wikforss, kommande; Klintman, 2019; Wikforss, 2017). Med det avses förenklat att man (mer eller mindre medvetet) undviker att ta till sig relevant information alternativt att man inte tar till sig den relevanta information som man har tagit del av. För att citera filosofen Åsa Wikforss (2017, s. 43) ger vi uttryck för kunskapsresistens när ”Vi tror det vi vill tro, inte det vi har skäl att tro”. I frågor där det finns bred kännedom om vad forskning visar handlar

kunskapsresistens därmed inte om att man saknar kunskap, utan om att man inte accepterar den etablerade kunskap som finns.

En speciell form av kunskapsresistens inbegriper konspirationsteorier, det vill säga att man ifrågasätter allmänt etablerad kunskap med hänvisning till någon form av konspiration (Uscinski, 2019). När det gäller klimatförändringarna kan det till exempel handla om att man tror att dessa är ett påhitt för att lura människor. Exempelvis hävdade den tidigare amerikanska presidenten Donald Trump vid ett tillfälle att klimatförändringarna var ett påhitt av Kina med syfte att skada den amerikanska tillverkningsindustrin (Politifact, 2016). Samma studie av *YouGov* som ovan visar att denna syn är relativt utbredd. Ställda inför påståendet att "Idén om mänskligt skapade klimatförändringar är ett påhitt för att lura människor" uppgav i genomsnitt 19 procent att det är helt eller troligen sant. Högst var andelen i Nigeria (31 procent), och återigen tillhörde USA ett av de länder där klimatförnekandet var mest utbrett (27 procent). I Sverige var det 15 procent som angav att påståendet var helt eller troligen sant.

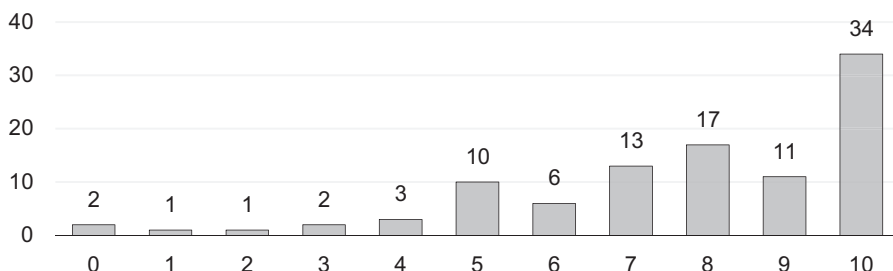
Även om andelen klimatförnekare tycks vara lägre i Sverige än i andra länder finns det goda skäl att utifrån ett bredare empiriskt underlag borra djupare i frågan om klimatförnekande i Sverige. Syftet med det här kapitlet är därför att undersöka (1) hur utbrett klimatförnekandet i Sverige är och (2) vilka faktorer som hänger samman med och kan förklara klimatförnekande. Med klimatförnekare syftar vi genomgående i det här kapitlet på personer som inte accepterar den vetenskapliga konsensusen att klimatförändringarna huvudsakligen är orsakade av mänskliga aktiviteter.

"Klimatförändringar är orsakade av människan"

Analyserna i det här kapitlet bygger på den nationella SOM-undersökningen 2019 och 2020. Vid dessa tillfällen fick de svarande ta ställning till det vetenskapligt etablerade påståendet "Klimatförändringarna är i huvudsak orsakade av mänskliga aktiviteter". En för ändamålet klassisk elvgradig skala för bedömningar av verklighetsuppfattningar har använts. Skalan går från 0 "helt felaktigt påstående" till 10 "helt riktigt påstående" (jfr Nordin & Oscarsson, 2015).

Resultaten visar att genomsnittet för hela befolkningens grad av klimatskepticism har varit detsamma vid båda undersökningstillfällena (se tabell 1). Ju högre medeltal desto starkare uppslutning bakom påståendet att klimatförändringarna i huvudsak är orsakade av mänskliga aktiviteter. Trots en omvälvande tid med global pandemi och trots att 2020 var det varmaste året någonsin i Sverige (SMHI, 2020) förändrades befolkningens grad av klimatskepticism alltså mycket litet mellan hösten 2019 (medeltal 7,7) och hösten 2020 (medeltal 7,8). Förändringen är mycket liten men ändå tillräcklig för att vara statistiskt signifikant (+0,1 enhet). Plustecknet betyder i det här sammanhanget motvind för klimatförnekandet i Sverige under pandemiåret 2020.

Figur 1 Svenska befolkningens inställning till påståendet att klimatförändringarna i huvudsak är orsakade av mänskliga aktiviteter, 2019 och 2020 (procent)

Kommentar: Frågan lyder 'Vilken är din uppfattning om följande påståenden? Klimatförändringarna är i huvudsak orsakade av mänskliga aktiviteter'. Skalan går från 0 'Helt felaktigt påstående' till 10 'Helt riktigt påstående' och saknar mittenalternativ. Antalet svarande för de två SOM-undersökningarna är 3 481.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 2019 och 2020 (sammanslagen datamängd).

Stabiliteten i resultaten betyder att vi kan använda båda SOM-undersökningarna som ett gediget statistiskt underlag för slutsatser om andelen klimatförnekare i befolkningen. Definierat som de personer som använder de fyra yttersta alternativen på skalan (0–3) – vilket möjligen är åt det konservativa hållet – kan vi se att andelen klimatförnekare i befolkningen som helhet är lite mer än en av tjugo (6 procent). Det absoluta flertalet – 75 procent av den svenska befolkningen – uppfattar påståendet att klimatförändringarna i huvudsak är orsakade av människan som riktigt (7–10).

En närmare analys visar samtidigt – föga förvånande – att klimatförnekarna i Sverige inte är jämnt spridda över olika befolkningsgrupper (se tabell 1). Mer specifikt visar en frekvensanalys att bland män förekommer klimatförnekare mer än dubbelt så ofta som bland kvinnor, 9 mot fyra procent. Även bland lågutbildade, jordbrukare och företagare är andelen klart högre än i befolkningen som helhet (9, 11 respektive 12 procent). Politiskt är det i grupper som identifierar sig 'klart till höger' och bland Sverigedemokraternas sympatisörer som andelen klimatförnekare är klart högre (13 respektive 18 procent). Med andra ord uppfattar nästan var femte SD-sympatisör det som ett felaktigt påstående att klimatförändringarna i huvudsak är orsakade av människan. Det ligger i linje med tidigare forskning som visar att klimatförnekande är mer utbrett bland personer som står till höger politiskt och som sympatiserar med högerpopulistiska partier (se bland annat Jylhä, Strimling & Rydgen, 2020).

Tabell 1 Klimatförändringarna är i huvudsak orsakade av mänskliga aktiviteter 2019–2020 (medelvärden, procent)

	Medeltal			Andel klimatförnekare 2019+2020				
	2019	2020	Differens 2020–2019	0–3	4–6	7–10	Summa procent	Antal personer
Samtliga	77	78	+1 *	6	19	75	100	3 481
Man	75	75	+/-0	9	20	71	100	1 652
Kvinna	78	81	+3 **	4	18	78	100	1 816
16–29 år	82	83	+1	3	15	82	100	518
30–49 år	76	78	+2	7	18	75	100	985
50–64 år	76	78	+2	5	20	75	100	904
65–85 år	75	76	+1	7	21	72	100	1 074
Lågutbildade	72	74	+2	9	25	66	100	473
Medellåg	76	76	+/-0	6	21	73	100	986
Medelhög	75	78	+3	6	19	75	100	765
Högutbildade	79	82	+3 *	4	15	81	100	1 209
Arbetarhem	77	76	-1	6	21	73	100	1 261
Tjänstemannahem	79	82	+3 *	4	14	82	100	1 162
Högre tjänstemannahem	80	78	-2	5	18	77	100	341
Jordbrukarhem	68	74	+6	11	24	65	100	84
Företagarhem	68	75	+7	12	16	72	100	229
Landsbygd	74	77	+3	7	21	72	100	509
Tätort	75	73	-2	7	22	71	100	678
Stad	77	80	+3 **	5	18	77	100	1 633
Storstad	80	81	+1	6	16	78	100	600
Klart till vänster	86	86	+/-0	2	11	87	100	334
Något till vänster	82	85	+3 **	2	14	84	100	788
Varken vänster eller höger	75	77	+2	6	21	73	100	942
Något till höger	75	76	+1	7	19	74	100	918
Klart till höger	70	68	-2	13	27	60	100	433
V	87	88	+1	1	8	91	100	275
S	78	80	+2	4	18	78	100	892
MP	89	91	+2	1	7	92	100	144
C	82	84	+2	2	13	85	100	328
L	85	81	-4	2	13	85	100	128
KD	71	75	+4	7	26	67	100	203
M	77	76	-1	4	21	75	100	597
SD	65	67	+2	18	26	56	100	513
Inget parti	80	76	-4	5	22	73	100	64

Kommentar: Frågan lyder 'Vilken är din uppfattning om följande påståenden? Klimatförändringarna är i huvudsak orsakade av mänskliga aktiviteter' med en 11-gradig svarsskala, där 0 motsvarar 'Helt felaktigt påstående' och 10 'Helt riktigt påstående'. För att undvika decimaler har siffrorna multiplicerats med 10. Antalet svarande uppgår 2019 till 1 672 personer och 2020 till 1 809 personer. * p<.05; ** p<.01.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 2019 och 2020.

Bortom demografiska, partipolitiska och ideologiska förklaringsfaktorer finns det skäl att även studera vilken betydelse som klimatoro, förtroende för politiker och partier samt nöjdhet med demokrati har för klimatförnekandet. Därigenom kan vi ge en mer nyanserad bild av den svenska klimatförnekaren (se tabell 2). Som framgår visar resultaten – inte så oväntat – att det är personer som inte känner någon stark oro för klimatförändringarna som heller inte tror på att de är orsakade av människan. I den visserligen mycket lilla gruppen personer som inte alls är oroade över förändringar i jordens klimat anser en tydlig majoritet (61 procent) att mänskliga aktiviteter inte är huvudorsaken till klimatförändringarna. Resultaten visar också att det finns en stor andel klimatförnekare i grupper som saknar förtroende för politiker och partier, och i grupper som inte känner sig nöjda med hur demokratin i Sverige fungerar.

Bland personer som endast har mycket litet förtroende för politiker och politiska partier är det ungefär 15 procent som inte håller med i påståendet om att klimatförändringarna i huvudsak är orsakade av mänskliga aktiviteter. Dessutom faller var femte person som uppger ett tydligt missnöje för hur demokratin fungerar i Sverige inom samma klimatförnekarkategori. Våra resultat pekar alltså mot att en viss skepticism mot det politiska etablissemanget och en missnöjdhet med det sätt på hur vår demokrati fungerar i Sverige samvarierar med att misstro den vedertagna sanningen om klimatförändringarnas beskaffenhet (se även Jylhä, Strimling & Rydgren, 2020).

Om vi accepterar klimatförnekelse som en form av kunskapsresistens, eller som en konspirationsteori, rimmar våra resultat bra med forskningen inom dessa områden. Tidigare studier visar att en tro på konspirationsteorier korrelerar väl med individers upplevelse av alienation från det politiska systemet (Douglas m.fl., 2019). Weigmann (2018) menar dessutom att misstro mot det politiska systemet, med dess myndigheter och institutioner, ofta är vad som utgör själva kärnan i konspirationsteorier. Det är svårt att tolka våra analyser på annat vis än att de går i linje med dessa påståenden. En tidigare svensk studie av konspirationsteorier kopplade till COVID-19 visar också att konspiratoriskt tänkande var mest utbrett bland personer med bland annat lägre utbildning, lågt politiskt intresse, lågt förtroende för regeringen och svenska politiker och bland SD-sympatisörer (Oscarsson & Strömbäck, 2020).

Inget resultat är således särskilt anmärkningsvärt i ljuset av tidigare forskning. Liknande mönster vad gäller könsskillnader, utbildningsskillnader, vänsterhögeridentifikation och förtroende återkommer i internationella mätningar av klimatskepticism. Att det finns samband mellan olika faktorer betyder samtidigt inte nödvändigtvis att dessa utgör orsakssamband. Vi ska återkomma till det, men först finns det skäl att sätta svenskt klimatförnekande i ett bredare perspektiv.

Tabell 2 Klimatförändringarna är i huvudsak orsakade av mänskliga aktiviteter 2019–2020 (medelvärden, procent)

	Medeltal			Andel klimatförnekare 2019+2020				
	2019	2020	Differens 2020–2019	0–3	4–6	7–10	Summa procent	Antal personer
Klimatoro								
Mycket oroande	87	88	+1	1	8	91	100	1 737
Ganska oroande	73	75	+2	3	26	71	100	1 212
Inte särskilt oroande	56	54	-2	21	44	35	100	420
Inte alls oroande	30	41	+11	61	19	20	100	85
Förtroende för partier								
Mycket stort förtroende	88	79	-9	0	19	81	100	31
Ganska stort förtroende	82	83	+1	2	13	85	100	494
Varken stort eller litet f.	80	81	+1	3	17	80	100	1 106
Ganska litet förtroende	77	79	+2	5	19	76	100	947
Mycket litet förtroende	70	71	+1	14	23	63	100	700
Förtroende för politiker								
Mycket stort förtroende	88	85	-3	2	11	87	100	63
Ganska stort förtroende	82	81	-1	3	14	83	100	1 266
Ganska litet förtroende	76	77	+1	5	23	72	100	1 583
Mycket litet förtroende	68	70	+2	16	21	63	100	524
Nöjdhet med demokratin								
Mycket nöjd	87	85	-2	2	9	89	100	406
Ganska nöjd	80	80	+/-0	3	17	80	100	1 924
Inte särskilt nöjd	72	72	+/-0	9	25	66	100	814
Inte alls nöjd	62	65	+3	20	27	53	100	305

Kommentar: Frågan lyder 'Vilken är din uppfattning om följande påståenden? Klimatförändringarna är i huvudsak orsakade av mänskliga aktiviteter' med en 11-gradig svarsskala, där 0 motsvarar 'Helt felaktigt påstående' och 10 'Helt riktigt påstående'. Antalet svarande uppgår 2019 till 1 672 personer och 2020 till 1 809 personer. Personers oro för klimatet fångades genom frågan 'Om du ser till läget i dag, hur oroande upplever du själv följande inför framtiden? Förändringar i jordens klimat'. Frågan om förtroende för partier lyder 'Vilket förtroende har du för följande institutioner? De politiska partierna'. För frågan om förtroende för politiker användes frågan 'Allmänt sett, hur stort förtroende har du för svenska politiker?'. De svarandes nöjdhet med demokratin fångades genom 'Allmänt sett, hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i Sverige?'. Svarsalternativ för samtliga frågor utom för den om klimatförändringar framkommer i tabellen.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 2019 och 2020.

Svenskt klimatförnekande i europeiskt perspektiv

Om sex procent svenska klimatförnekare är mycket eller lite kan alltid diskuteras, och beror delvis på vad det jämförs med. Av det skälet ska vi här försöka sätta resultaten i ett internationellt jämförande perspektiv. För att göra det använder vi oss av de återkommande ESS-undersökningarna, som på en liknande fråga visar

Tabell 3 Andelen som uppger att klimatförändringar är orsakade av naturliga processer, av mänskliga aktiviteter, eller båda, i 23 länder, 2016–2017 (procent)

	Helt och hållet av naturliga processer	Huvudsakligen av naturliga processer	Till ungefär lika stor del	Huvudsakligen av människans aktivitet	Helt och hållet av människans aktivitet	Jag tror inte att det sker någon klimatförändring	Sum	Antal	Andel klimatförnekare
Ryssland	6	9	44	25	9	7	100	2 084	22
Litauen	3	14	48	29	5	1	100	1 895	18
Israel	4	10	40	32	11	3	100	2 114	17
Norge	2	11	49	36	2	0	100	1 525	13
Tjeckien	1	9	51	29	8	2	100	2 157	12
Estland	1	10	53	30	5	1	100	1 959	12
Polen	3	7	57	29	3	1	100	1 583	11
Storbritannien	2	7	54	33	4	0	100	1 909	9
Nederländerna	2	7	46	39	6	0	100	1 648	9
Irland	1	8	51	35	5	0	100	2 597	9
Österrike	2	6	30	51	10	1	100	1 950	9
Ungern	1	6	45	36	11	1	100	1 542	8
Sverige	1	6	41	46	6	0	100	1 533	7
Slovenien	2	5	54	33	6	0	100	1 283	7
Italien	2	5	36	45	12	0	100	2 524	7
Portugal	1	5	44	41	9	0	100	1 238	6
Belgien	1	5	40	46	8	0	100	1 754	6
Frankrike	2	4	46	41	7	0	100	2 024	6
Finland	1	5	42	45	7	0	100	1 907	6
Schweiz	1	5	49	41	4	0	100	1 493	6
Island	1	4	39	49	7	0	100	864	5
Tyskland	1	4	40	49	6	0	100	2 798	5
Spanien	1	3	35	48	13	0	100	1 853	4

Kommentar: Frågan lyder 'Tror du att klimatförändringarna orsakas av naturliga processer, människans aktivitet eller båda?' Svarealternativen framgår av tabellen. Länderna har rangordnats efter andelen klimatförnekare, som vi här har definierat som summan av andelen som svarat att klimatförändringarna är helt och hållet eller huvudsakligen orsakade av mänskliga aktiviteter och andelen som inte tror att det äger rum en klimatförändring. Datamaterialet har på landnivå viktats efter ålder, kön, utbildning och region.

Källa: European Social Survey 8, 2016–2017.

en nästan identisk skattning för Sverige 2016. På frågan om huruvida klimatförändringarna är orsakade av naturliga processer eller av mänskliga aktiviteter väljer sju procent av svenskarna att svara att klimatförändringarna helt och hållet eller huvudsakligen är orsakade av naturliga processer (se tabell 3).

Med sju procent klimatförnekare placerar Sverige i mittfältet bland de 23 länder som ingår i ESS-undersökningarna, men i sällskap av de flesta andra länder i Europa strax under snittet på 9 procent. Andelen är som störst i Ryssland där fler än var femte individ kan klassificeras som klimatförnekare (22 procent), följt av Litauen (18 procent), Israel (17 procent), Norge (13 procent) och Tjeckien (12 procent). I jämförelse befinner sig Sverige på ungefär samma nivå av klimatskepticism som Ungern, Slovenien, Italien, Belgien, Frankrike, Finland och Island. Lägst andel klimatförnekare mätt på det här sättet har Island, Tyskland och Spanien (5, 5, respektive 4 procent).

Även om det finns en viss variation mellan länder är det ur ett vetenskapligt perspektiv glädjande att det trots allt finns en betydande andel i samtliga länder som, i linje med vedertagen kunskap (IPCC, 2015), anser att klimatförändringarna huvudsakligen är orsakade av mänskliga aktiviteter. Samtidigt visar andra studier att det också på landnivå finns samband mellan klimatoro och förnekande av att mänskliga aktiviteter ligger bakom klimatförändringarna. Av rapporten *European Attitudes to Climate Change and Energy* från European Social Survey, som även ligger till grund för tabell 3, framkommer det bland annat att de högsta andelarna klimatförnekare återfinns i länder där oron för klimatförändringar är som lägst. I exempelvis länder som Ryssland, Litauen och Israel, där ungefär var femte invånare förnekar förekomsten av antropogena klimatförändringar, är det endast runt 15 procent av befolkningen som är mycket oroliga för klimatförändringarna. Omvänt finner vi i andra änden av skalan att i Spanien, Tyskland och Island – länder med låg andel klimatförnekare – är andelen mycket oroliga för klimatet betydligt högre. Där uttrycker 35–50 procent av befolkningen en stor oro för klimatförändringar (ESS, 2018). På landnivå verkar det alltså som att vi hittar samma tecken på samband som den bivariata analysen i tabell 2 visade på individnivå.

Förklaringar till klimatskepticism

Som tidigare konstaterades kan man inte sätta likhetstecken mellan samband och orsakssamband. För att komma lite närmare svaret på hur klimatskepticismen kan förklaras har vi därför genomfört en regressionsanalys i syfte att undersöka i vilken utsträckning de olika gruppskillnaderna kvarstår även när vi studerar dem tillsammans i en och samma förklaringsmodell. Resultaten framkommer av tabell 4, där den beroende variabeln i analysen är vår elvagrada skala från 0 (helt felaktigt påstående) till 10 (helt riktigt påstående). De oberoende variablerna är hämtade från tabellerna 1 och 2.

Som framkommer av modell 1 bekräftar resultaten att kön, ålder, utbildning och vänster-högeridentifikation är viktiga förklaringsfaktorer bakom klimatförnekelse. Män är klart mer klimatskeptiska än kvinnor och samtliga tre äldre åldersgrupper i analysen är tydligt mer klimatskeptiska än 18–29-åringar. Detsamma gäller lågutbildade och högeridentifierade.

När vi för in klimatrelaterade attityder i analysen – faktorer som kausalt ligger närmare de uppfattningar som ska förklaras – försvinner det direkta sambandet med utbildningsnivå helt, och det gör också skillnaderna mellan män och kvinnor (se modell 2). Effektreduktionen har sin förklaring i vad vi tidigare vet om vilka grupper som bekymrar sig för miljö och klimat: det är framför allt högutbildade och kvinnor som har en starkare oro för klimatförändringar och ett större intresse för miljöfrågor. Vi drar därför slutsatsen att utbildningseffekten och även till viss del effekten av vänster-högerideologi på klimatförnekelse kanaliseras genom klimatoro och miljöintresse.

Sambandet mellan klimatoro och klimatförnekelse är anmärkningsvärt starkt – något vi också fick en föraning om i vår diskussion om jämförelsen mellan länder ovan. En person som upplever att framtida förändringar i jordens klimat är ”mycket oroande” svarar i genomsnitt 5,6 skalsteg högre (modell 2) än vad en person som inte är alls orolig för framtida klimatförändringar gör på frågan om huruvida förändringar i jordens klimat är orsakade av mänsklig påverkan eller ej. Detta resultat gäller *efter* kontroller för övriga faktorer som kön, ålder och ideologi. Det innebär att så mycket som halva svarsskalan skiljer sig mellan personer som är mycket oroliga och inte alls oroliga för framtida klimatförändringar. Att klimatoro slår så pass hårt i våra analyser är emellertid inte förvånande. Tidigare studier har nämligen kunnat påvisa ett tydligt samband mellan klimatoro och klimatförnekelse, där personer som förnekar klimatförändringar uppvisar lägre nivåer av klimatoro (Wullenkord m.fl., 2021). Genom att acceptera att klimatförändringarna är skapade av människan möjliggörs för människor att känna oro inför denna utveckling. Och omvänt: tror man inte på att klimatförändringarna är skapade av människan, att de snarare orsakas av naturliga variationer i jordens klimat, finns mindre anledning att oroa sig för klimatförändringar – allt går ju ändå som planerat.

När vi i modell 3 och 4 inkluderar människors inställning till olika miljöpolitiska åtgärder – höjd koldioxidskatt (modell 3) och att satsa på ett mer miljövänligt samhälle (modell 4) – i analysen visar resultaten att detta har en tydlig effekt på benägenheten att förneka att klimatförändringarna är orsakade av människan. Det kan tolkas som att en individs ogillande av de åtgärder som föreslås för att minska människans klimatpåverkan – som att höja skatter på drivmedel – skapar utrymme för så kallad motiverat resonering (Kunda, 1990) varigenom attityder till vetenskapens slutsats om mänsklig påverkan justeras för att ligga mer i linje med negativa åsikter om konkreta miljöpolitiska förslag. Gillar man inte idén om att betala mer koldioxidskatt på bensin väljer man att utveckla en misstro mot den vetenskapliga kunskap som ligger till grund för motiveringen av skattehöjningen.

Tabell 4 Multipel regressionsanalys av uppfattningar om huruvida klimatförändringar är orsakade av mänskliga aktiviteter, 2019–2020 (ostandardiserade regressionskoefficienter)

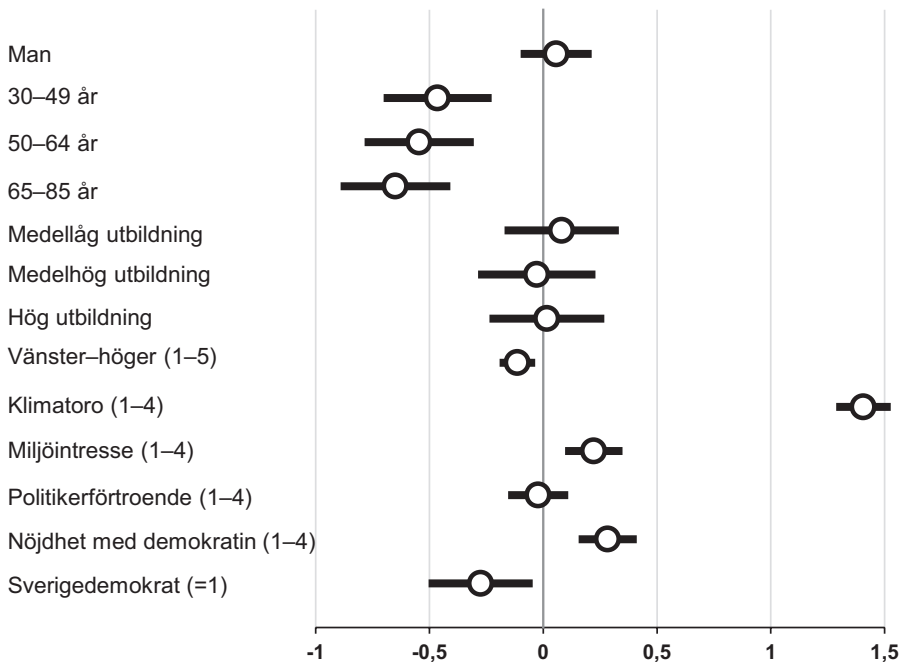
	SOM-undersökningarna 2019 och 2020			
	(1)	(2)	(3)	(4)
Kön				
Man	-.26*** (.08)	.06 (.07)	.21* (.10)	.06 (.07)
Ålder				
30–49 år	-.48*** (.13)	-.46*** (.11)	-.36* (.16)	-.44*** (.11)
50–64 år	-.47*** (.13)	-.55*** (.11)	-.42* (.17)	-.50*** (.11)
65–85 år	-.53*** (.13)	-.65*** (.11)	-.56*** (.17)	-.61*** (.11)
Utbildning				
Medellåg	.10 (.14)	.08 (.12)	-.04 (.18)	.11 (.12)
Medelhög	.15 (.14)	-.03 (.12)	-.20 (.18)	-.02 (.12)
Hög	.45*** (.14)	.02 (.12)	-.12 (.18)	-.02 (.12)
Vänster-högerplacering (1–5)	-.34*** (.03)	-.11*** (.03)	-.02 (.05)	-.08* (.03)
Klimatoro (1–4)		1.41*** (.05)	1.31*** (.08)	1.36*** (.05)
Miljöintresse (1–4)		.22*** (.06)	.11 (.08)	.17** (.06)
Förtroende för politiker (1–4)		-.02 (.06)	-.01 (.08)	-.06 (.06)
Nöjdhet med demokratin (1–4)		.28*** (.06)	.34*** (.08)	.25*** (.06)
SD-sympatisör (=1)	-.95*** (.12)	-.28* (.11)	-.23 (.15)	-.27* (.11)
Satsa miljövänligt samhälle (1–5)			.30*** (.07)	
Høj koldioxidskatten (1–5)				.17*** (.03)
Konstant	9.59*** (.22)	2.49*** (.31)	1.13* (.47)	2.36*** (.31)
Adj. R ²	.09	.33	.35	.35
N	3 105	3 296	1 444	3 018

Kommentar: Referenskategori för kön är kvinna. Referenskategori för ålder är 16–29 år. Referenskategori för utbildning är lågutbildade. Standardfel inom parentes. *** p < .001, ** p < .01, * p < .05.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 2019 och 2020 (sammanslagen datamängd).

I figur 2 har vi valt att sammanfatta resultaten från regressionsanalysens modell 2 mer översiktligt för att lättare kunna se skillnader mellan olika förklaringsfaktors styrka och riktning. Av den framkommer tydligt att klimatförnekande (negativa effekter) är associerat med ökad ålder, sympatier med Sverigedemokraterna och i viss mån högeridentifikation, medan uppfattningar som ligger i linje med vetenskapens slutsats om antropogena klimatförändringar (positiva effekter) är associerat med klimatoro, intresse för miljöfrågor och nöjdhet med hur demokratin i Sverige fungerar. I en flervariabelanalys är köns- och utbildningseffekterna inte längre signifikanta, och detsamma gäller förklaringen som har med politikerförtroende att göra.

Figur 2 Sammanfattning av resultat från regressionsanalys av förklaringsfaktorer till graden av klimatförnekande, 2019–2020 (ostandardiserade regressionskoefficienter och konfidensintervall)

Kommentar: Figuren visar ostandardiserade regressionskoefficienter och konfidensintervall från modell 2 i tabell 4.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 2019 och 2020 (sammanslagen datamängd).

Den svenske klimatförnekaren

För att sammanfatta ligger de redovisade resultaten av svenska klimatförnekare i stort i linje med tidigare svensk och internationell forskning. Det gäller såväl hur hög andel av det svenska folket som kan karaktäriseras som klimatförnekare och bland vilka grupper klimatförnekande är mer utbredd. Att andelen klimatförnekare ligger omkring sex procent och att Sverige i en internationell jämförelse placerar sig i en mittengrupp kan möjligen tolkas som att problemet inte är särskilt stort. De allra flesta accepterar trots allt den vetenskapliga konsensusen. Samtidigt motsvarar det över 400 000 personer, och sex procent är mer än vad flera partier för närvarande samlar i opinionsundersökningarna. Det talar för att problemet inte ska underskattas. Det är också osäkert hur övertygade de som för närvarande accepterar att mänskliga aktiviteter är den huvudsakliga förklaringen till klimatförändringarna är i sina uppfattningar. I dagsläget finns det varken något parti eller några framträdande medier som driver en klimatförnekande agenda, men det är en öppen fråga vad som skulle hända om det förändrades.

Klart är i vilket fall att det finns en jordmån för klimatförnekande budskap framförallt bland män, bland personer som är något äldre, som saknar längre utbildning, som står klart till höger i politiken, som sympatiserar med Sverigedemokraterna och som varken intresserar sig särskilt mycket för miljöfrågor eller oroar sig över klimatet. Det gäller även om utbildningseffekten och till viss del även effekten av vänster-högerideologi på klimatförnekelse kanaliseras genom klimatoro och miljöintresse. Exakt hur dessa olika faktorer samverkar behöver dock undersökas ytterligare. Det finns därför starka skäl för fortsatta studier av klimatförnekande i Sverige, liksom för studier av hur det påverkas av andra faktorer än de som har undersökts här. Dit hör inte minst människors användning av traditionella och politiskt alternativa medier, eftersom forskning visar att människors medieanvändning kan påverka deras åsikter och verklighetsuppfattningar både i allmänhet (Strömbäck, 2014) och när det gäller frågor som rör klimatet och klimatförändringarna (Feldman m.fl. 2014). Att den svenska opinionen vad gäller synen på klimatförändringar var stabil i SOM-undersökningarna 2019 och 2020 behöver inte betyda att den kommer att fortsätta vara det.

Not

- ¹ Det här kapitlet har tillkommit genom samarbete mellan forskningsprojekten *Den svenska miljö-, energi- och klimatopinionen* (Energimyndigheten) och forskningsprogrammet *Kunskapsresistens* (RJ M18-0310:1).

Referenser

- Douglas, Karen M., Joseph E. Uscinski, Robbie M. Sutton, Aleksandra Cichocka, Turkey Nefes, Chee Siang Ang & Farzin Deravi (2019). Understanding Conspiracy Theories. *Advances in Political Psychology*, 40(S1).
- ESS (2018). European Attitudes to Climate Change and Energy: Topline Results from Round 8 of the European Social Survey.
- Feldman, Lauren, Teresa A. Myers, Jay D. Hmielowski & Anthony Leiserowitz (2014). The mutual reinforcement of media selectivity and effects: Testing the reinforcing spirals framework in the context of global warming. *Journal of Communication*, 64, 590–611.
- Glüer, Kathrin & Åsa Wikforss (kommande). The nature of knowledge resistance. I Jesper Strömbäck, Kathrin Glüer, Torun Lindholm, Henrik Oscarsson & Åsa Wikforss (red) *Knowledge resistance in high-choice information environments*. London: Routledge.
- IPCC (2015). *Climate Change 2014. Synthesis report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Switzerland: IPCC.
- Jylhä, Kirsti M., Pontus Strimling & Jens Rydgren (2020). Climate change denial among radical right-wing supporters. *Sustainability*, 12.
- Klintman, Mikael (2019). *Knowledge resistance. How we avoid insight from others*. Manchester: Manchester University Press.
- Kunda, Ziva (1990). The Case for Motivated Reasoning. *Psychological Bulletin*, 108(3), 480–498.
- Nordin, Lukas & Henrik Oscarsson (2015) Verklighetens folk? I Annika Bergström, Bengt Johansson, Henrik Oscarsson & Maria Oskarson (red) *Fragment*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Oscarsson, Henrik & Jesper Strömbäck (2020). *Covid 19: Kunskap och konspirationer*. SOM-undersökningen om coronaviruset – Rapport 7. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Politifact (2016). Yes, Donald Trump did call climate change a Chinese hoax. Hämtad från <https://www.politifact.com/factchecks/2016/jun/03/hillary-clinton/yes-donald-trump-did-call-climate-change-chinese-h/>
- SMHI (2020-12-17). 2020 blir med stor sannolikhet det varmaste uppmätta året hittills in Sverige. Hämtad från <https://www.smhi.se/nyhetsarkiv/2020-blir-med-stor-sannolikhet-det-varmaste-uppmatta-aret-hittills-i-sverige-1.167195>
- Strömbäck, Jesper (2014). *Makt, medier och samhälle. En introduktion till politisk kommunikation*. Lund: Studentlitteratur.
- Uscinski, Joseph E. (2019). What is a conspiracy theory? I Joseph E. Uscinski (red) *Conspiracy Theories and the People Who Believe Them*. New York: Oxford University Press.
- Weigmann, Katrin (2018). The genesis of a conspiracy theory. *EMBO reports*, 19(4).

- Wikforss, Åsa (2017). *Alternativa fakta. Om kunskapen och dess fiender*. Stockholm: Fri Tanke.
- Wullenkord, Marlis C., Josephine Tröger, Karen R. S. Hamann, Laura S. Loy & Gerhard Reese (2021). Anxiety and Climate Change: A Validation of the Climate Anxiety Scale in German-speaking Quota Sample and an Investigation of Psychological Correlates. *PsyArXiv*, 4 Mars. <https://doi.org/10.31234/osf.io/76ez2>
- YouGov (2020). Globalism2020. Guardian Climate and Lifestyle after COVID. Hämtad från <https://docs.cdn.yougov.com/rhokagcmxq/Globalism2020%20Guardian%20Climate%20and%20Lifestyle%20after%20COVID.pdf>